משתבא השמש אין תורמין ומעשרין מזה על זה לפי שאין תורמין ומעשרין לא מן החדש על הישן ולא מן הישן על החדש [א]אם היתה שניה נכנסת לשלישית שניה מעשר ראשון ומעשר שני שלישית מעשר ראשון ומעשר עני מנה"מ אמר ריב"ל [1]כי תכלה לעשר את כל מעשר תבואתך בשנה השלישית שנת המעשר שנה שאין בה אלא מעשר אחד הא כיצד [ב]מעשר ראשון ומעשר עני ומעשר שני יבטל או אינו אלא אף מעשר ראשון נמי יבטל ת"ל [2]ואל הלוים תדבר ואמרת אליהם כי תקחו מאת בני ישראל את המעשר אשר נתתי לכם מאתם בנחלתכם הקישו הכתוב לנחלה מה נחלה אין לה הפסק אף מעשר ראשון אין לו הפסק [א](תניא אידך) כי תכלה לעשר וגו' שנה שאין בה אלא מעשר אחד הא כיצד מעשר ראשון ומעשר עני ומעשר שני יבטל יכול אף מעשר ראשון נמי יבטל ת"ל [3]ובא הלוי כל זמן שבא תן לו דברי ר' יהודה רבי אליעזר בן יעקב אומר אינו צריך הרי הוא אומר ואל הלוים תדבר ואמרת אליהם כי תקחו מאת בני ישראל את המעשר אשר נתתי לכם מאתם בנחלתכם הקישו הכתוב לנחלה מה נחלה אין לה הפסק אף מעשר ראשון אין לו הפסק: ולנדרים וכו': [ב]ת"ר [ג]המודר הנאה מחבירו לשנה מונה שנים עשר חודש מיום ליום [ד]ואם אמר לשנה זו אפילו לא עמד אלא בעשרים ותשעה באלול כיון שהגיע יום אחד בתשרי עלתה לו שנה אפי' [ג]למאן דאמר יום אחד בשנה אינו חשוב שנה לצעוריה נפשיה קביל עליה והא אצטער ליה ואימא ניסן [ד][ה]בנדרים הלך אחר לשון בני אדם [ה]תנן התם [ו]התלתן משתצמח התבואה והזיתים משיביאו שליש מאי משתצמח משתצמח לזרעים (א) התבואה והזיתים משיביאו שליש מנה"מ אמר רב אסי א"ר יוחנן ומטו בה משמיה דרבי יוסי הגלילי אמר קרא [4]מקץ שבע שנים במועד שנת השמטה בחג הסוכות שנת השמטה מאי עבידתיה בחג הסוכות שמינית היא אלא לומר לך [ו]כל תבואה שהביאה שליש בשביעית לפני ראש השנה אתה נוהג בו מנהג שביעית בשמינית אמר ליה ר' זירא לרב אסי ודלמא

שניה. מה שנלקט בשנה שניה של שמיטה מעשר ראשון ללוי ומעשר שני בירושלים ומה שנלקט בשנה שלישית מעשר ראשון ומעשר עני: **מנא הני מילי.** דבשלישית אינו נוהג בה מעשר שני: **שנה שאין נוהג בה אלא אחד.** מן המעשרות שנהגו בשתי שנים שלפניה: **הא כיצד מעשר ראשון.** יתן כדרך שנתן עד הנה: **ומעשר עני.** יוסיף במקום מעשר שני כדכתיב (דברים כו) לגר ליתום ולאלמנה והוא מעשר עני: **או אף מעשר ראשון יבטל.** ושנת המעשר חד קאמר ההיא דמפרש ואזיל ללוי לגר ליתום ולאלמנה והוא מעשר עני שאף לוי בכלל עני שאין לו חלק בארץ: **ובא הלוי.** למעשר ראשון כל זמן שבא וכו' והא בשנה שלישית כתיב מקצה שלש שנים וגו' ובא הלוי וגו': ה"ג **ת"ר המודר הנאה** וכו' ולא גרסינן **מנלן**: **לשון בני אדם.** שאין אדם נודר אלא על לשון שהוא רגיל לדבר ודרך בני אדם לקרות תשרי ר"ה: **התלתן.** מין תבלין (ב) פינגר"י: **משתצמח.** אחר שנת צמיחתו הוא מתעשר ולא אחר שנת לקיטתו: **משתצמח לזרעים.** שהזרע צומח בתוכו: **התבואה.** דגן ותירוש קרויין תבואה דכתיב (במדבר יח) כתבואת גורן וכתבואת יקב: **והזיתים.** יצהר משיביאו שליש מתעשרין אחר שנה שהגיעו בו לשליש בישולם אם שניה אם שלישית: **מנא הני מילי.** אתבואה והזיתים קאי דמעשר דידהו דאורייתא ומנלן דבתר שליש אזלי דאילו ירק דאזיל ביה רבנן בתר לקיטה ואילן דאזיל בתר חנטה מעשר דידהו מדרבנן ולא מבעיא בהו מנלן ולקמן (דף יד.) מפרש בהו טעמייהו ירק משום דגידולו ליה כל שעתא והדר צמח וגדל על מי גשמים של שנת לקיטתו אזיל ביה בתר לקיטה אילן גדל על מי שנה שחנט בה שע"י שרף שבא באילן לפני חנטה פירותיו חונטין ובו נגמרין ששרף האילן עולה ונכנס בפרי תמיד וממנו גדל: **מאי עבידתיה.** לקרות חג הסוכות שבסוף שבע שנים שנת השמיטה הרי כבר יצאה השמיטה מר"ה וכבר נכנסת שמינית: **אלא לומר לך כו'.** וה"ק קרא יש לך דבר שהוא של שמינית והוא אסור כשביעית ואיזו זו תבואה שהביאה שליש ולקמן פריך ממאי דבדעייל שליש קאמר: ודלמא

משתבא השמש. בירושלמי מוקי לה בנכרי: **משתצמח** לזרעים. פירש בקונטרס שהזרע צומח בתוכו ולאו משמע כן בירושלמי דמעשרות פ"ק דאמרי' מתני' כדי שתזרע ותצמח כיצד הוא בודק ר' שמואל בר נחמני בשם רבי יונתן נוטל מלא קומצו ונותן לתוך הספל של מים אם שקע רובה חייבת ואם לאו פטורה ר' יונה בעא מעתה מה ששקע יהא חייב ומה שלא שקע יהא פטור אלא ברוב כל פרידה ופרידה את אמרת משמע משתצמח לזרעים היינו שנגמר בישולם כל כך שאם תולשין אותן וזורעין אותן במקום אחר מצמיח: **התבואה.** פי' בקונטרס דגן ותירוש קרויין תבואה דכתיב כתבואת גורן וכתבואת יקב ולאי אפשר לומר כן חדא דאם כן לא ליתני זיתים וליהוו בכלל תבואה כמו ענבים דתרווייהו בכלל תבואת יקב נינהו ועוד דשיעור אחר תנא גבי ענבים בפ"ק דמעשרות (משנה ג) דתנן הענבים[י] והבאושים משיבאישו ובאושים מין ענבים הוא מלשון ויעש באושים (ישעיה ה) (ג) ולית דגרסי הבאושים ובירושלמי גרסינן הענבים והבאושים משיבאישו ר' זירא בשם ר' יסא משיקרא באושה וצריך טעם למה לא אזלינן בענבים בתר שליש כמו בתבואה וזיתים מהאי קרא גופיה דמייתי הכא ומנלן כל הנך שיעורין המפורשין בכל אחד ואחד גבי פירות בפ"ק דמעשרות (שם) בתאנים וענבים ורמונים וטובא דחשיב התם ואי לאו ענבים אכולהו אחרינא לא הוה קשיא דלאו דאורייתא אלא ענבים דאורייתא נינהו דכתיב תירוש ויצהר ונראה לי דכל אותן שיעורין הוא הבאת שליש שלהם והא דלא קתני משיביאו שליש כדקתני גבי תבואה וזיתים משום דבכולהו אפשר ליתן בהם סימן חוץ מתבואה וזיתים וכן משמע בירושלמי דגבי התלתן משתצמח דריש לה רבי זעירא מדכתיב עשר תעשר את כל תבואת זרעך כו' דבר שהוא נזרע ומצמיח יצא פחות משליש שאינו נזרע ומצמיח רבי חנינא בשם רבי אמר זיתים וענבים שלא הביאו שליש משקין היוצא מהן אינן מכשירין וא"ת והיכי ילפינן הכא חיוב מעשר משביעית והלא כל אילנות הולכין לשביעית בתר חנטה וענבים נמי בכלל כדאמרינן לקמן אמרי רבנן אילן בתר חנטה ירק בתר לקיטה תבואה וזיתים בתר שליש ואפ"ה לענין להתחייב במעשר שיעור אחר המפורש בפ"ק דמעשרות (משנה ג) ויש לומר דבכולהו ניחא דחזו כשיעור המפורש בהם אבל תבואה וזיתים קודם הבאת שליש נמי חזו כדאמרינן פרק המוציא יין (שבת דף פ:) אנפיקינון שמן זית שלא הביא שליש שמשיר השער ומעדן הבשר ואמרינן בפרק אלו עוברין (פסחים דף מב.) עמילן של טבחים פת תבואה שלא הביאה שליש ומהאי טעמא ניחא דקשיא ליה טפי אהנך מנלן דאזלינן בתר שליש כיון דמקודם לכן חזו ומייתי ראיה משביעית דאפילו לשביעית לא מעשרינן עד הבאת שליש כ"ש להתחייב במעשר דהא שאר אילנות דאזלינן לשביעית בתר חנטה אפ"ה לא מחייבי במעשר עד דמטו לשיעור המפורש בהם: **מנהג** שביעית בשמינית. תימה דלעיל (דף ט.) נפקא לן מבחריש ובקציר תשבות קציר של שביעית היוצא למוצאי שביעית ופירש בקונטרס כגון תבואה שהביאה שליש בשביעית אתה נוהג בה מנהג שביעית בשמינית וי"ל י)(דהאי דהכא איצטריך ללמד על חריש שהוא לתוספת כדפירש' לעיל (ד) ועוד נ"ל) דאי מהכא הוה אמינא דהא דנוהג בה מנהג שביעית בשמינית היינו דקדושת שביעית נוהגת בהם דאסירא בסחורה וחייבין בביעור ושאר דיני פירות שביעית אבל לחרוש ולקצור ולעדור אותה תבואה לא הייתי אוסר דדבר התלוי בעבודת הארץ כיון דנפקא שביעית שריא אפילו לצורך פירות שביעית להכי איצטריך ההוא קרא וניחא השתא דדריש מיניה תוספת שביעית דאי לאו הכי מה תוספת שייך בפירות שגדלו בשביעית במאי דאסירי בשמינית: אלא

עין משפט נר מצוה

כא א מיי' פ"א מהל' נטע רבעי הלכה ד סמג עשין קלו טוש"ע י"ד סי' שלא סעיף [קכה] קכו:
כב ב מיי' פ"ו מהל' מתנות עניים הלכה ד ופ"א מהל' מ"ש הלכה א סמג עשין קלו קסא טוש"ע י"ד סימן שלא סעיף יט:
כג ג מיי' פ"י מהלכות נדרים הלכה ד סמג לאוין רמא טוש"ע י"ד סימן רכ סעיף ו:
כד ד מיי' שם טוש"ע שם סעיף ו:
כה ה מיי' פ"ט מהל' נדרים הלכה א יג סמג לאוין רמב טוש"ע י"ד סימן ריח סעיף א:
כו ו מיי' פ"ב מהלכות מעשר הלכה ה ופ"ב מהלכות תרומה הלכה ח והלכה י סמג עשין קלו ולאוין רמח טוש"ע י"ד סימן שלא סעיף טו:
ז [מיי' פ"ד מהלכות שמיטה הלכה יג]:

◆

תורה אור השלם

1. כִּי תְכַלֶּה לַעְשֵׂר אֶת כָּל מַעְשַׂר תְּבוּאָתְךָ בַּשָּׁנָה הַשְּׁלִישִׁת שְׁנַת הַמַּעֲשֵׂר וְנָתַתָּה לַלֵּוִי לַגֵּר לַיָּתוֹם וְלָאַלְמָנָה וְאָכְלוּ בִשְׁעָרֶיךָ וְשָׂבֵעוּ: דברים כו יב
2. וְאֶל הַלְוִיִּם תְּדַבֵּר וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם כִּי תִקְחוּ מֵאֵת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת הַמַּעֲשֵׂר אֲשֶׁר נָתַתִּי לָכֶם מֵאִתָּם בְּנַחֲלַתְכֶם וַהֲרֵמֹתֶם מִמֶּנּוּ תְּרוּמַת יְיָ מַעֲשֵׂר מִן הַמַּעֲשֵׂר: במדבר יח כו
3. וּבָא הַלֵּוִי כִּי אֵין לוֹ חֵלֶק וְנַחֲלָה עִמָּךְ וְהַגֵּר וְהַיָּתוֹם וְהָאַלְמָנָה אֲשֶׁר בִּשְׁעָרֶיךָ וְאָכְלוּ וְשָׂבֵעוּ לְמַעַן יְבָרֶכְךָ יְיָ אֱלֹהֶיךָ בְּכָל מַעֲשֵׂה יָדְךָ אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה: דברים יד כט
4. וַיְצַו מֹשֶׁה אוֹתָם לֵאמֹר מִקֵּץ שֶׁבַע שָׁנִים בְּמֹעֵד שְׁנַת הַשְּׁמִטָּה בְּחַג הַסֻּכּוֹת: דברים לא י

◆

גליון הש"ס

גמרא ת"ר המודר הנאה מחבירו לשנה. עיין נדרים דף ס ע"ב איבעיא להו אמר קונם יין שאני טועם. ועיין בתשובת מהריב"ל ספר ב' סימן כח:

◆

רבינו חננאל

משתבוא השמש כול'. פירוש תורת המעשרות, שנה ראשונה של שבוע מפריש מעשר ראשון ונותנו ללוי, ומפריש מעשר שני ומעלהו ואוכלו בירושלים, וכן בשנה השנייה. אבל בשנה שלישית מפריש מעשר ראשון ונותנו ללוי, ותמורת מעשר שיני מפריש מעשר עני ונותנו לעניים. לפיכך זה הירק שלקט מקצתו בערב ראש השנה וחזר וליקט גוי מקצתו משתבא השמש, והיתה שנייה נכנסת לשלישית, מה שליקט ישר[אל] דינו כדין שנה שנייה, מעשר ראשון ומעשר שני, ומה שליקט הגוי דינו כדין שנה שלישית מעשר ראשון ומעשר עני, כעניין הזה סוגיא דשמעתא כולה, מדכתיב שנת המעשר, שנה שאין בה אלא מעשר אחד, וזהו מעשר ראשון, פרט למעשר שיני שאינו נוהג בשנה השלישית, ואינו יכול לומר מעשר שיני, שהרי הכתוב אומר לעני ולגר. אבל מעשר ראשון הקישו הכתוב לנחלה, מה נחלה אין לה הפסק, אף מעשר ראשון אין לו הפסק. ולנדרים כדתניא המודר הנאה מחבירו לשנה, מונה י"ב חודש מיום ליום, ואם פירש בשנה זו, אפילו לא נדר אלא ביום כ"ט לאלול, כיון שהגיע יום אחד בתשרי עלתה

רבינו חננאל (המשך)

לו שנה ונשלם נדרו. וכיון שנכנס תשרי אפילו יום אחד הותר. ואפילו למאן דלא סבר יום אחד בשנה חשוב שנה, הכא מודה דלצעורי נפשיה קא מיכוין והא אצטער ליה. ואימא ראש השנה לנדרים ניסן, ומשני הלך אחר לשון בני אדם, ובני אדם אין קורין ראש השנה אלא תשרי. תנן בתחילת מעשרות התלתן משתצמח [נ"א: משיצמח], פי', חשוב הוא פרי. ואוקימנ' משתצמח לזרעים. פי', שאם יזרע יצמח. ופירשוהו בתלמוד ארץ ישראל כיני מתניתא כדי שתזרע ותצמח. כיצד בודק, ר' שמואל בשם ר' יונתן נוטל מלא קומצו ומטיל לתוך ספל של מים, שקעה לה [רובה] חייבת, ואוקימנא ברוב כל פרידה ופרידה, כלומר כיון ששקעה יש בה עיקר פרי על כן היא כבידה. התבואה והזיתים משיביאו שליש. פי' כגון הפרי כשיגמר יש בו משקל ג' סלעים, כיון שהביא משקל סלע ותתכו חייב במעשר. מנא לן אמר ר' זירא עשר תעשר את כל תבואת זרעך, כלומר [עשה] [עשר] מדבר שאם תזרעהו תעשר ממנו, כגון דבר שזורע וצומח, פרט לפחות משליש (א') שאינו צומח. ומפרשינן לה מהאי קרא, מקץ שבע שנים במועד שנת השמטה בחג הסוכות, כלומר כל תבואה שהביאה שליש בשביעית שנאמר בה מקץ שבע שנים במועד שנת שמיטה, ל) והיא יכולה להיקצר במועד והוא חג הסוכות, זו התבואה משנת השמיטה נחשבת, מאחר שהביאה שליש בשנה השביעית.

מסורת הש"ס

א) [נ"ל תניא נמי הכי], ב) [תוספתא פ"א ה"ע], ג) [לעיל י:], ד) [נדרים ל: וש"נ], ה) מעשרות פ"א מ"ג, ו) רס"א מ"ג, ז) במ"י זה אינו.

◆

הגהות הב"ח

(א) גמ' משתצמח לזרעים (התבואה והזיתים משיביאו שליש) תא"מ ונ"ב מפרש"י מבואר דלא הוי גרס ליה: (ב) רש"י ד"ה התלתן מין תבלין. נ"ב ובמס' ב"ק דף פא ע"א פרש"י שהוא מין קטנית וצ"ע לדינא לענין הנודר מן תבלין אם הוא בכלל: (ג) תוס' ד"ה התבואה כו' ולית דגרסי הבאושים. נ"ב כיון דגרסי הענבים והבאושים למימר דסתם ענבים משיביאו שליש אבל בשאר מין ענבים דהיינו באושים יש להם שיעור אחר אבל בירושלמי גרס הענבים והבאושים כו"ע אלמא דתרווייהו שיעורן משיבאישו: (ד) ד"ה מנהג וכו' שהוא לתוספת כדפרישית לעיל. נ"ב פי' דבחריש לא ללמד על תולדה דתורש דלא תימא הני אסור מדאורייתא לא וכדכתבו התוספות לעיל דף ט' בד"ה שהרי ע"ש וקרא דשנת השמטה בא ללמד על התבואה שהביאה שליש לפני ר"ה שאתה נוהג בו מנהג שביעית א"כ מהכא שמעינן קצירה וקרא דבחריש ובקציר תשבות בעל כרחך כיון דקציר לא איצטריך לגופיה לקצירה דתוספת דמקרא דהכא נפקא לן צריך לומר דבא לומר לך כי היכי דקצירה אסור הנכנס למ"ס ה"נ החרישה של ערב שביעית הנכנס לשביעית וזה שכתבו ללמד על חרישה לתוספת:

◆

לעזי רש"י

פינגר"י. חילבה (גרגרנית יוונית, צמח המשמש לתבלין).

ל) נראה דצ"ל והיינו תבואה שהיא יכולה.